

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

ACCESS TO INFORMATION IN THE MODERN INTERNATIONAL RELATIONS

Дронов В.Ю., к.ю.н.,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена праву на доступ до інформації та його ролі у сучасних міжнародних відносинах. Питання розбудови інформаційного суспільства врегульовані низкою документів міжнародного та національного законодавства. Серед них: Декларація принципів. Побудова інформаційного суспільства: глобальна задача в новому тисячолітті; Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства. В них підкреслюються як роль інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному світі, можливості створювати інформацію та знання, користуватися ними, так і важливість доступу до інформації. Особливо зазначається роль інформації у побудові громадянського суспільства. Важливим є те, що громадянське суспільство не може ефективно контролювати органи влади без доступу до інформації. Сама робота інститутів громадянського суспільства, їхнє створення неможливі без доступу до інформації.

Особливо уваги заслуговує роль доступу до інформації у реалізації права на участь в управлінні державними справами. В статті розглядаються також питання, пов'язані з доступом до офіційних документів, доступом до публічної інформації. Такий доступ не тільки надає можливість мати повну інформацію про діяльність держави, але й посилює легітимність останньої.

У статті досліджено один з основних національних документів у сфері побудови та розвитку громадянського суспільства – Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, затверджену Указом Президента України від 27 вересня 2021 року, в якому, зокрема, зазначено реалізацію та захист через інститути громадянського суспільства прав та інтересів.

Не можна не відзначити зростання ролі громадянського суспільства у сучасних міжнародних відносинах, значення якого стає все більш вагомим на фоні кризи міжнародних урядових організацій. Безумовно, доступ до інформації на міжнародному рівні, в цьому контексті, є вкрай важливим.

Ключові слова: інформаційне суспільство, громадянське суспільство, право на доступ до інформації, участь в управлінні державними справами, міжнародні відносини.

The article is dedicated to the right of access to information and its role in today's international relations. Issues concerning building of information society are regulated by documents of international and national legislation. Among them are: Declaration of Principles: building the information society: a global challenge in the new millennium; Okinawa Charter on the Global Information Society. They emphasize the role of information and communication technologies in the modern world, the possibility to create information and knowledge, to use them, as well as the importance of access to information. The role of information in building the civil society is clearly assigned. It is important that the civil society cannot effectively control authorities without access to information. The very work of the institutions of the civil society, its creation are impossible without access to information.

The role of access to information in the realization of the right to take part in the conduct of public affairs. In the article, there are also provisions related to access to official documents, access to public information. Such access not only gives the possibility to have complete information about the governmental activity, but strengthens the its legitimacy.

One of the main national documents at the sphere of building and development of information society – the National Strategy for Promoting Civil Society Development 2021–2026, approved by the Decree of the President of Ukraine by the 27th of September 2021, has been also researched in the article and realization and protection of the rights and interests are also mentioned in it.

It is impossible not to note the growing role of the civil society in the today's international relations, the significance of which is becoming more and more important against the background of the crisis of international governmental organizations. Certainly, access to information on the international level, in this context, is extremely important.

Key words: information society, information society, civil society, right of access to information, right of access to information, participation in the management of state affairs, international relations, international relations.

У сучасних міжнародних відносинах, враховуючи кризу деяких їх учасників, а також великі обсяги інформації у міжнародному просторі, в тому числі й значну кількість так званих фейків, доступ до інформації набуває особливого значення, як на національному, так і на міжнародному рівні.

За мету автори цієї статті ставлять аналіз зв'язку та взаємозалежності права на доступ до інформації та розвитку інформаційного суспільства та особливої ролі громадянського суспільства у сучасних міжнародних відносинах.

Одним з найбільш визначних міжнародних документів, що регулюють відносини, пов'язані з формуванням та розвитком інформаційного суспільства, є Декларація принципів. Побудова інформаційного суспільства: глобальна задача в новому тисячолітті, прийнята на всесвітній зустрічі на найвищому рівні з питань інформаційного суспільства в Женеві у 2003 році. В ній проголошувались наміри будувати інформаційне суспільство, в якому кожен може створювати інформацію і знання, мати до них доступ, користуватися й обмінюватися ними, даючи змогу окремим особам, громадам і народам повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи своєму сталому розвитку і підвищуючи якість свого життя на основі цілей

і принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй і поважаючи в повному обсязі та підтримуючи Загальну декларацію прав людини [1]. В цій нормі відсутнє уточнення про доступ саме до публічної інформації, проте, ми можемо зробити висновок, що в даному випадку використані поняття інформація та знання включають в себе і цей вид інформації. А також для нас є важливим згадування про таке важливе джерело міжнародного права прав людини як Загальна декларація прав людини. Отже, можемо зробити висновок, що в цій нормі йдеться й про реалізацію прав людини та громадянина в цілому. Тим більше, очевидним є зв'язок доступу до інформації та реалізації прав людини, в тому числі права на участь в управлінні державними справами, про що ми будемо говорити далі.

В іншому важливому міжнародному документі, що стосується інформаційного суспільства, Окінавській хартії глобального інформаційного суспільства, зазначається, що інформаційно-комунікаційні технології є одним із найважливіших факторів, що впливають на формування суспільства двадцять першого століття, а також підкреслюється їхній вплив на спосіб життя людей, їх освіту та роботу, а також взаємодію уряду та громадянського суспільства [2]. Вважаємо вкрай важливою роль як інформа-

ційно-комунікаційних технологій так і взагалі доступу до інформації, в тому числі його правових гарантій, у розбудові громадянського суспільства. В даному випадку й згадані технології лише виступають інструментом, що робить доступ до інформації простішим. Наприклад, завдяки мережі Інтернет ми маємо можливість отримувати інформацію про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Звичайно, що й низка інших технологій дозволяють швидше та простіше отримувати та розповсюджувати інформацію. Як приклад можна навести й телебачення, телефонний зв'язок, новітні засоби зв'язку, тощо. Також вказується на необхідність зробити так, щоб інформаційно-комунікаційні технології служили досягненню взаємодоповнюючих цілей повної реалізації потенціалу людей та суспільства в галузі зміцнення демократії, транспарентного та відповідального управління міжнародного миру та стабільності. Ця норма дозволяє нам не тільки отримати ще одне підтвердження визначальної ролі інформації в забезпеченні участі в управлінні державними справами, але й її важливість на міжнародному рівні. Це є абсолютно логічним, враховуючи зростаючу роль громадянського суспільства у сучасних міжнародних відносинах на фоні загострення кризи деяких інших учасників, зокрема, міжнародних організацій.

У Доповіді об'єднаної інспекційної групи «Залучення організацій громадянського суспільства, окрім НУО та приватного сектору, у діяльність по лінії технічного співробітництва: досвід системи Організації Об'єднаних Націй та подальші перспективи», також відомій як Доповідь Франческо Меццалама, громадянське суспільство визначено як суму різних складових в особі груп населення та громад, що є сферою, в якій громадяни та громадські ініціативи згуртовуються навколо певних цілей, групових та тематичних інтересів [3]. Таке визначення цілком відповідає й наведеній нами нормі Окінавської хартії, адже досягнення цілей та інтересів, на наш погляд, в більшості випадків, є пов'язаним саме із взаємодією з державою. В той же час доступ до інформації є необхідним не тільки задля такої взаємодії та контролю за виконанням відповідних завдань, але й для створення самих груп та ініціатив.

Доступ до інформації регулюється як універсальними міжнародними документами, так і регіональними. У Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів вказується на те, що здійснення права доступу до офіційних документів надає суспільству джерело інформації; допомагає громадськості формувати думку про стан суспільства та про державні органи; сприяє єдності, результативності, ефективності та підзвітності державних органів, допомагаючи, тим самим, підтвердженню їх легітимності [4]. Ця норма підтверджує ідею про важливість доступу до інформації для участі в управлінні державними справами. Ми можемо говорити, що йдеться саме про громадянське суспільство. Цікавим є й інший аспект, що відзначено у Конвенції. Доступ до офіційних документів допомагає в кінцевому результаті також й підтвердженню легітимності державних органів. Дійсно, дефіцит інформації про діяльність державних органів, так само, як й органів місцевого самоврядування може породжувати сумніви, чутки щодо законності та ефективності такої діяльності, а також дій їхніх посадових осіб.

Питання розбудови та розвитку громадянського суспільства врегульовані цілою низкою нормативно-правових актів українського законодавства. Серед них – Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 року. Цей документ, що є для нас цікавим, містить норми, що стосуються самого визначення громадянського суспільства як сфери суспільної діяльності громадян, що об'єднуються для прийняття спільних рішень, а також захисту прав та інтересів, досяг-

нення спільного блага, у тому числі у взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, політичними інститутами та бізнесом. Наголошується на тому, що через інститути громадянського суспільства громадяни та суспільні групи забезпечують самоорганізацію, представництво, реалізацію і захист прав та інтересів [5].

Партнерство між державою та громадянським суспільством є вагомим чинником реалізації демократичних цінностей, закріплених у положеннях Конституції України, зокрема щодо свободи та особистої недоторканності громадян, свободи слова і думки, свободи вираження поглядів і переконань, свободи світогляду і віросповідання, свободи об'єднання, участі громадян в управлінні державними справами тощо.

Отже, по-перше, можемо виділити реалізацію і захист прав і інтересів, в тому числі права на доступ до інформації, передбачене низкою міжнародних та українських нормативно-правових актів. По-друге, ефективна взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування також не можлива без доступу до інформації.

Що підтверджується й практикою міжнародних установ – наприклад, справою Готье проти Канади, що розглядалась Комітетом Організації Об'єднаних націй з прав людини [6].

Якщо говорити про правове регулювання доступу до публічної інформації в Україні, то слід назвати Закон України «Про доступ до публічної інформації» [7], метою якого, зокрема є не тільки забезпечення прозорості та відкритості суб'єктів владних повноважень, але й створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації, що також, на наш погляд, підкреслює взаємозв'язок між доступом до інформації, функціонуванням громадянського суспільства та захистом права на участь в управлінні державними справами та інших прав.

В науці підкреслюється й роль громадянського суспільства у сучасних міжнародних відносинах. Так, актори, що входять до сучасного громадянського суспільства, взаємодіють із державними структурами та міжнародними організаціями, в подальшому будуть відігравати важливу роль у формуванні майбутнього світового суспільства і стануть атрибутом демократичного глобального управління [8]. Можна погодитись з автором не тільки щодо важливості громадянського суспільства у сучасних міжнародних відносинах, але й щодо його важливості в управлінні, що, як ми вже зазначали є неможливим без доступу до інформації. У наведеній нами думці, щоправда, йдеться не про управління державними справами, а про управління на глобальному рівні.

Як зазначає Горбань О. В., громадянське суспільство називають природною формою опозиції авторитету влади [9, с. 14]. Ми ж можемо інтерполювати цю ідею на міжнародний рівень та розглядати громадянське суспільство як опозицію міжнародній спільності в особі держав та міжурядових міжнародних організацій на глобальному рівні.

Серед загальносоціальних принципів права називають верховенство громадянського суспільства над державою [10] Безумовно, не може бути такого верховенства без доступу громадянського суспільства до повної та достовірної інформації, зокрема, про діяльність органів влади.

Зростання ролі організацій громадянського суспільства в діяльності системи Організації Об'єднаних Націй за лінією технічного співробітництва та становлення громадянського суспільства як впливової дійової особи на національній та міжнародній арені відзначені у доповіді Франческо Меццалама. Автори доповіді підкреслюють перехід громадянського суспільства від ролі бенефіціара програм і проєктів до активного партнера в області технічного співробітництва.

Роль громадянського суспільства у міжнародних відносинах ми можемо спостерігати і сьогодні. Беззаперечним є його вплив, в тому числі, на підтримку України

урядами іноземних країн. Важливими в такій ситуації є й можливість отримувати достовірну інформацію про події у світі, про діяльність своєї держави на міжнародній арені, про конкретні дії щодо підтримки України або ж, навпаки, обходу санкцій, тощо. Якщо ж оцінювати вплив на глобальному рівні, то можна з одного боку також зазна-

чити його роль, а з іншого висловити сподівання на те, що суспільство й надалі зможе не тільки впливати на уряди та міжнародні організації та контролювати їх, але й допоможе подолати кризу міжнародних організацій, в першу чергу, Організації об'єднаних націй, яка, на жаль є сьогодні очевидною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларація принципів. Побудова інформаційного суспільства : глобальна задача в новому тисячолітті. URL: <https://old.apitu.org.ua/wsis/dp> (дата звернення: 24.12.2022)
2. Okinawa Charter on the Global Information Society. Adopted at the Group of Eight (G-8) Summit in Late July 2000. URL: <https://archive.unescwa.org/okinawa-charter-global-information-society> (дата звернення: 24.12.2022).
3. Involvement of civil society organizations other than NGOS and the private sector in technical cooperation activities: Experiences and prospects of the United Nations system. Report. Prepared by Francesco Mezzalama. Joint Inspection Unit. JIU/REP/2002/1. United Nations, Geneva February 2002. URL: https://www.unjiu.org/sites/www.unjiu.org/files/jiu_document_files/products/en/reports-notes/JIU%20Products/JIU_REP_2002_1_English.pdf (дата звернення: 24.12.2022)
4. Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів від 18 червня 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/994_001-09#n3 (дата звернення: 25.12.2022)
5. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 24.12.2022).
6. Robert W Gauthier v Canada, Merits, UN Doc CCPR/C/65/D/633/1995, (1999) 7 IHRR 7, IHRL 1676 (UNHRC 1999), 7th April 1999, United Nations [UN]; Human Rights Committee [CCPR]. URL: <https://apdr.allard.ubc.ca/gauthier-v-canada/> (дата звернення: 25.12.2022)
7. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 24.12.2022)
8. Гірман А. П. Міжнародні відносини та світова політика: імперативи сучасності. *Регіональні студії*. 2020. № 21. С. 34–39. URL: www.regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/21/7.pdf. (дата звернення: 24.12.2022).
9. Горбань О. В. Громадянське суспільство: ідея та механізм її здійснення (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... д-ра філософ. наук : 09.00.03 / Тавр. нац. ун-т ім. В.І. Вернадського. Сімферополь, 2011. 36 с.
10. Теорія держави та права : навч. посіб. Білозьоров Є. В., Власенко В. П., Горова О. Б., Завальний А. М., Заяць Н. В. та ін. ; за заг. ред. Гусарєва С. Д., Тихомирова О. Д. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.